

Innst. S. nr. 240

(2000-2001)

Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om evaluering av faget Kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering

St.meld. nr. 32 (2000-2001)

Til Stortinget

1. SAMMENDRAG

Det nye faget Kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering (KRL) ble innført som obligatorisk fag i grunnskolen i forbindelse med Reform 97, jf. Innst. S. nr. 15 (1995-1996). Departementet gjennomgår i meldingen den evalueringen av faget som er gjort via Norges forskningsråd etter en treårsperiode, med særlig vekt på praktiseringen av fritaksreglene og hvordan undervisningen har vært gjennomført. Meldingen er en oppfølging av tidligere behandling av KRL-faget, jf. Innst. S. nr. 103 (1995-1996), og Stortingets vedtak om å be Regjeringen komme tilbake med en bred vurdering av fritaksretten knyttet til faget, jf. Innst. O. nr. 56 (1995-1996). Etter vedtaket skulle vurderingen legges til grunn at grunnskolens formålsparagraf opprettholdes, og at de internasjonale konvensjoner Norge har tiltrådt, skal overholdes.

Departementet drøfter på denne bakgrunn ikke formålsparagrafen for skolen nærmere i meldingen (opplæringsloven § 1-2). Formålsparagrafen gjelder alle fag og all opplæring i skolen. I tilfelle formålsparagrafen skal tas opp til nærmere vurdering senere, må det etter departementets mening være i en annen og bredere sammenheng enn i forhold til ett fag alene.

KRL er et ordinært skolefag, forankret i de overordnede målene og retningslinjene i læreplanen for den 10-årige grunnskolen. Faget skal gi kunnskap om religioner og livssyn, ikke opplæring i en bestemt tro. Det skal være åpent, bidra til innsikt, respekt og dialog på tvers av tros- og livssynsgrenser og fremme forståelse og toleranse i religiøse og moralske spørsmål. Ulike religioner og livssyn skal framstilles ut fra sin egenart og selvforståelse.

Departementet ser grunnskolen som en viktig møteplass for barn og unge. Andelen av befolkningen som står utenfor statskirken, er steget til 13 pst. Mellom bydelene i Oslo varierer andelen minoritetsspråklige

elever i grunnskolen fra vel 6 til nærmere 70 pst. Det religiøse og kulturelle mangfoldet øker. Det gjør også kontakten over landegrensene. Grunnleggende kunnskaper om hverandre er en forutsetning for respektfull dialog.

Evalueringen av KRL-faget omfatter to rapporter fra oktober 2000, en landsomfattende undersøkelse fra Norsk Lærerakademi, og en kvalitativ undersøkelse fra Høgskulen i Volda og Diakonhjemmets forskningssenter. Uttalelsene til rapportene fra berørte organisasjoner og tros- og livssynsamfunn er referert og trykt som vedlegg til meldingen. Oslo kommune har i tillegg fått evaluert hvordan KRL-faget fungerer i Oslo-skolen.

De to rapportene viser bl.a. at det er bred enighet blant foreldrene, også blant tros- og livssynsminoriteter, om at det skal være noe felles undervisning i faget, og at barna skal lære respekt og forståelse for mennesker med en annen livssynsbakgrunn. 86 pst. av foreldrene, uavhengig av livssyn, synes faget fungerer bra for barna. Samlet er det flere elever som er positive enn negative til faget. De fleste lærerne oppgir at de forsøker å undervise slik at alle livssyn blir oppfattet som likeverdige.

Det er likevel ulike spenninger og interesser knyttet til faget som får følger for bl.a. innholdet i fagplanen, undervisningsformene og praktiseringen av fritaksretten. Det er i dag lovfestet fritak fra å delta i aktiviteter, i eller utenfor klasserommet, når foreldre/elever over 15 år ut fra egen religion/eget livssyn opplever at det vil dreie seg om slutte seg til eller utøve en annen religion. Skriftlig melding uten nærmere begrunnelse er nok. Rapportene viser at det mange steder har sviktet i informasjonen om fritaksretten, med særlig betydning for tros- og livssynsminoritetene. Enkelte skoler har tolket fritaksreglene for restriktivt slik at det har oppstått lokale variasjoner i praktiseringen av retten. Ca. 5

pst. av grunnskoleelevene (i Oslo 9 pst.) bruker retten til delvis fritak. Få elever opplever det som problematisk å være fritatt. Mange lærere sier de legger opp undervisningen slik at det blir minst mulig behov for å be om fritak. På enkelte skoler har konflikter rundt faget ført til et vanskelig samarbeidsklima.

Flertallet av lærerorganisasjonene og tros- og livssynssamfunnene samt Foreldreutvalget for grunnskolen støtter intensjonene med et felles religions- og livssynsfag i grunnskolen. Departementet går inn for å videreføre et felles fag for alle elever, men mener det er nødvendig å gjøre enkelte endringer og tilpasninger. Både fagets innhold og den metodiske og organisatoriske tilretteleggingen må utformes på en slik måte at flest mulig elever kan delta i hele faget. Samtidig må retten til fritak fra deler av undervisningen bli bedre sikret i praksis. En utvidet eller full fritaksrett ville derimot etter departementets mening undergrave målet med faget.

Departementet vil legge til rette for god og forståelig informasjon om gjeldende fritaksrett (opplæringsloven § 2-4). For å sikre ensartet praksis vil departementet få utarbeidet en standardmelding om fritak fra aktiviteter som kan oppleves som utøvelse av en annen religion eller tilslutning til et annet livssyn. I behandlingen av søknader om fritak utover dette må kommunen utøve skjønn og fleksibilitet. Departementet vil bedre informasjonen til skolen og foreldrene om fagets innhold og fritaksretten. Det skal bl.a. utarbeides en håndbok med utfyllende informasjon på flere språk. Skolene bør invitere alle som ønsker det til en individuell samtale om faget.

Departementet går inn for en revisjon av læreplanen for faget. Evalueringen av KRL viser at det er store lokale variasjoner i vektleggingen av de fem fagdelene bibelkunnskap, kristendommens historie, kristen livstolkning i dag, andre religioner og etikk/filosofi. De tre førstnevnte delene har i dag ca. 55 pst. av den gjennomsnittlige undervisningstiden i faget. På bakgrunn av evalueringen tar departementet sikte på å redusere stoffmengden, spesielt på småskoletrinnet.

De fem fagkomponentene skal videre vektes slik at de tre kristendomselementene til sammen skal ha omkring halvparten av den sentralt fastsatte stoffmengden over skoleløpet, mens andre religioner og etikk/filosofi samlet skal omfatte den andre halvparten av stoffmengden.

Departementet vil oppnevne en arbeidsgruppe til å utarbeide forslag til revisjon av læreplanen for faget og ny veiledning. Endringene vil bli nedfelt i forskriftene til opplæringsloven. En ny lærerveiledning bør skissere differensierte undervisningsopplegg, bl.a. for elever som har delvis fritak. Det vil også bli lagt vekt på elevaktiviserende arbeidsmåter, spesielt på ungdomstrinnet, som kan motvirke at faget blir for teoretisk. Viktigheten av lokal tilpasning av lærestoffet vil bli understreket. Departementet vil be den læreplangruppen som skal se på revisjon av faget, også gjennomgå de læremidlene/lærebøkene som er i bruk i dag.

Departementet går inn for å endre navnet på faget til "Tro og livssyn" i forbindelse med revisjonen av læreplanen for faget. Departementet mener dette navnet på en bedre måte uttrykker innholdet i faget, ettersom dagens navn kan tolkes dithen at kristendommen skal ha kvalitativ og normativ forrang i opplæringen framfor andre religioner og livssyn. Et navneskifte forutsetter endring i opplæringsloven § 2-4.

Når det gjelder utdanning, etterutdanning og kompetanseutvikling for lærere og skoleledere, går departementet inn for å styrke den statlige innsatsen gjennom omprioriteringer innenfor den eksisterende budsjettammen.

Meldingen vil få begrensede økonomiske og administrative konsekvenser. Så vel læreplanrevisjon, kompetanseutvikling og informasjonstiltakene foreslås dekket innenfor eksisterende budsjettammer.

2. KOMITEENS MERKNADER

Et felles fag

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, lederen Ranveig Frøiland, Arne Bergland, Sigvald Oppebøen Hansen, Rune E. Kristiansen, Rikke Lind og Kari Brudevoll, fra Kristelig Folkeparti, Arne Lyngstad og Elsa Skarbøvik, fra Høyre, Inge Lønning og Petter Løvik, fra Fremskrittspartiet, Ursula Evje og Ulf Erik Knudsen, fra Senterpartiet, Marit Tinglestad, fra Sosialistisk Venstreparti, Rolf Reikvam, og fra Venstre, Odd Einar Dørum, vil innledningsvis peke på at Kristendoms-kunnskap med religions- og livssynsorientering (KRL) skal bidra til å gi elevene et felles kunnskaps-, kultur- og verdigrunnlag. I en stadig mer flerkulturell befolkning må opplæringen i skolen ha som mål å fremme forståelse, respekt og evne til dialog mellom mennesker med ulike oppfatninger når det gjelder tro og livssyn. Samtidig skal faget gi elevene bedre forståelse av egen religiøs eller livssynsmessig tradisjon og identitet.

Komiteen viser til at KRL er et ordinært skolefag, forankret i de overordnede målene og retningslinjene i læreplanen for den 10-årige skolen. Faget skal gi kunnskap om religioner og livssyn, ikke opplæring i en bestemt tro. Komiteen vil i den forbindelse vise til at Stortinget allerede i 1969 gjorde vedtak om at skolefaget kristendoms-kunnskap ikke skulle være en del av kirkens dåpsopplæring.

Komiteen vil understreke viktigheten av at KRL-faget skal være åpent, bidra til innsikt, respekt og dialog på tvers av tros- og livssynsgrenser og fremme forståelse og toleranse i religiøse og moralske spørsmål. Grunnleggende kunnskaper om hverandre er en forutsetning for respektfull dialog og sosial integrering.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Sosialistisk Venstreparti, vil peke på nødvendigheten

av at elevene får en mer omfattende opplæring om kristendommen enn andre religioner og livssyn, på bakgrunn av kristendommens og den evangelisk-lutherske læres spesielle betydning for norsk historie, kulturarv og verdigrunnlag før og nå. Uten grundig kjennskap til kristendommen og vår historie, er det vanskelig - for ikke å si umulig - å forstå det norske samfunnet.

Komiteens medlemmer fra Høyre minner om at Høyre har støttet innholdet i det nye faget. Høyre har imidlertid gått inn for klarere fritaksregler (jf. Innst. O. nr. 95 (1996-1997)) - av hensyn til foreldreretten, av hensyn til religiøse minoriteter og ut fra ønsket om å unngå at uklare fritaksregler skulle føre til utvanning av kristendomsopplæringen. Disse medlemmer minner om at Høyre våren 1997 gikk inn for en todeling av faget: en del som kan være obligatorisk og felles for alle elever hvor det legges vekt på etikk/filosofi og en orienterende presentasjon av kristendommen og andre religioner og livssyn, og en annen del som mer spesifikt omhandler kristendommen. Den andre delen av faget må foreldrene kunne søke helt eller delvis fritak fra. Disse medlemmer mener fortsatt et en slik todeling av faget vil kunne kombinere ønsket om et felles kunnskapsfag med ønsket om å gi en grundigere innføring i kristendomskunnskap. Disse medlemmer mener at prinsippet om en todeling av faget bør legges til grunn ved revisjonen av læreplanen for KRL-faget.

Komiteens medlem fra Venstre har som mål at dagens KRL-fag kan bli et felles kunnskaps-, etikk- og verdifag som kan omfatte alle elever. I et slikt fag vil det ikke være grunnlag for fritak.

Dette medlem ser et slikt framtidig fag i forbindelse med at dåps-, tros- og livssynsopplæring bør foregå i regi av det enkelte tros- og livssynssamfunn. Dette medlem viser for øvrig til sine merknader om evaluering av KRL-faget og om fritak fra det fag som nå eksisterer.

Støtte til opplæring

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Venstre understreker at alle religioner og livssyn bør få støtte til å gi opplæring for de barn og unge som tilhører vedkommende trossamfunn eller livssynsorganisasjon. Det vises i denne forbindelse til NOU 2000:26 "...til et åpent liv i tro og tillit".

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at støtte til opplæring for barn og unge som tilhører trossamfunn eller livssynsorganisasjon, vil bli vurdert i forbindelse med behandlingen av NOU 2000:26 "...til et åpent liv i tro og tillit".

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet ser at mulighet for opplæring innen egen reli-

gion er en del av trosfriheten. På den bakgrunn vil det være viktig å ikke foreta hindringer som vil kunne bryte med dette. Når det gjelder det offentliges bidrag i forbindelse med de respektive trossamfunn eller livssynsorganisasjoner, vil disse medlemmer vise til sine merknader i Innst. S. nr. 187 (2000-2001) og vil i så måte imøtese behandlingen av NOU 2000:26.

Evalueringen

Komiteen ser det som viktig å ha et felles religions- og livssynsfag i skolen, og har merket seg at de fleste av organisasjonene (både lærerorganisasjoner, Foreldreutvalget for grunnskolen og trossamfunnene) som har uttalt seg om evalueringsrapportene, understreker sterkt ønskeligheten av å ha et felles fag for undervisning om kristendom, andre religioner og etikk/moral. Både majoritets- og minoritetsgrupper synes å se seg tjent med et fellesfag. Komiteen har videre merket seg at evalueringen viser at de aller fleste foreldrene (86 pst.) sier at faget fungerer bra for barna deres. Samlet er det flere elever som er positive enn negative til faget.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Fremskrittspartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at hele KRL-faget er gjenstand for vurdering i den store omfattende evalueringen av L97.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Venstre vil vise til at evalueringen av KRL-faget startet nesten samtidig med at faget ble opprettet. Disse medlemmer mener evalueringen, spesielt for situasjonen i Oslo-skolen, ikke er omfattende nok. Disse medlemmer mener derfor at faget bør evalueres på nytt etter at det har fått virke en viss tid, og der det også legges opp til en bred evaluering av faget i Oslo-skolen. En slik ny evaluering bør skje senest innen sluttrapporten for den samlede evaluering av L97.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til at det er forholdsvis uinteressant om et stort flertall er fornøyd med faget og opplæringen. Situasjonen er at et stort mindretall opplever problemer og føler seg tvunget til å søke om fritak. Dette medlem vil minne om at faget har skapt så store problemer at retten til fritak er prøvd rettslig. Hvis målet er å få til et felles fag har det liten verdi å argumentere med at flertallet er tilfreds, så lenge store minoritetsgrupper opplever situasjonen som uholdbar. Dette medlem vil minne om at et demokratis styrke vises først og fremst på måten mindretallets rettigheter blir ivarettatt.

Fagets navn

Komiteen mener at fagets navn må avspeile og være dekkende for innholdet i undervisningen.

Komiteen har merket seg at departementet foreslår å endre navnet til "Tro og livssyn". Dette er ett av flere forslag som har vært nevnt. Komiteen har merket seg at det ikke er enighet mellom organisasjonene som har uttalt seg om navnet på faget.

Etterkomiteens flertall, medlemmene fra Kristelig Folkeparti, Høyre, Fremskrittspartiet, Senterpartiet og Venstre, sin mening gir ikke departementets forslag om å kalle faget "Tro og livssyn" god nok informasjon om innholdet i faget. Dette navnet kan tvert imot gi signaler om at dette ikke er et skolefag, men skal gi opplæring til tro. Navnet kan også skape et feilaktig inntrykk av at vi nå får et helt nytt fag.

Flertallet vil understreke at dette er et skolefag, hvor kunnskap er det sentrale. Flertallet mener at navnet "Kristendoms-, religions- og livssynskunnskap" er et godt og dekkende navn for faget, og vil foreslå dette. Med denne navnejustering vil den innarbeidede forkortelsen KRL videreføres, og man vil samtidig gi en mer presis informasjon om innholdet i faget. Navnet vil videre signalisere at det er kunnskap om alle emnene som er det sentrale med faget.

Flertallet fremmer følgende utkast til vedtak:

"KRL-faget i grunnskolen skal hete Kristendoms-, religions- og livssynskunnskap."

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti vil understreke at hensikten med faget er å få til et skolefag der elevene deltar i en felles undervisning og at navnet har stor symbolsk betydning. Disse medlemmer viser til uttalelser fra organisasjoner og trossamfunn, der flere organisasjoner har fremhevet at KRL-navnet i seg selv kan oppfattes som lite inkluderende. En rekke organisasjoner foreslår at dagens navn endres, og bare et fåtall har fremmet konkrete forslag til endring. Disse medlemmer støtter derfor forslaget om å endre navnet til "Tro og livssyn", som også var ett av alternativene til Verdikommisjonen og Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"KRL-faget i grunnskolen skal hete Tro og livssyn."

Fritaksretten og lokal tilpasning

Komiteen har merket seg at evalueringsrapportene viser at informasjonen til foreldre og elever om fritaksretten ikke fungerer tilfredsstillende. Komiteen er enig med departementet i at informasjonen må bedres, både om fagets innhold og om fritaksretten. Evalueringen viser også at en del av foreldrene fra språklige minoriteter ikke har tilstrekkelig norskkunnskap til å kunne sette seg inn i den informasjonen som de har fått. Komiteen mener dette er noe som raskt må rettes på.

Komiteen har merket seg at evalueringsrapportene viser at mange lærere legger opp undervisningen slik at det blir minst mulig behov for å be om fritak. Komiteen har merket seg at dette kan ha ført til svært mye teoriundervisning og dermed en slags akademisering av faget. Dette er ifølge evalueringsrapporten særlig tilfelle på de høyeste klassetrinnene. Komiteen forventer at dette blir tatt opp ved læreplanrevisjonen og lærerveiledningen som departementet varsler. Komiteen viser for øvrig til betenkningen som lagdommer Erik Møse gjorde i forhold til fritaksretten, vedlegg til Ot.prp. nr. 38 (1996-1997). Konklusjonene her er at full fritaksrett er det tryggeste, men at begrenset fritak ikke vil være i strid med internasjonale konvensjoner på dette feltet. Betenkningen sier videre at forutsetningen er at man får til en ordning som i praksis ligger innenfor konvensjonenes rammer. Evalueringsrapportene konkluderer med at nåværende begrensede fritaksrett bør utvides, særlig på småskoletrinnet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Fremskrittspartiet og Senterpartiet, er enig med departementet i at en må få til en mer likeverdig praktisering av den begrensede fritaksretten.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Venstre viser til sine respektive merknader og forslag om fritak.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti og Senterpartiet ber om at det særlig vises større romslighet i forhold til fritak på småskoletrinnet.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet ser ingen behov for en praksis med større grad av fritak. Fagets innhold kan ikke sies å være av en slik karakter at utvidet fritakspraksis må til for å oppfylle konvensjoner eller andre særlige hensyn.

Disse medlemmer vil spesielt vise til at Den europeiske menneskerettsdomstolen i Strasbourg har behandlet saker som er relevante i sammenhengen KRL-faget. Det er sakene Angelini vs. Sverige (Fritak fra undervisning i faget Religionskunnskap), og Kjeldsen, Busk Madsen og Pedersen vs. Danmark (Seksualundervisning).

Her går det frem at konvensjon ikke var til hinder for at religionsundervisningen legger hovedvekten på kristendommen på grunnskolenivå. Når det gjelder kravet om fritak fra seksualundervisning, ble det slått fast at en ikke kunne kreve fritak fra opplæring som baserte seg på en objektiv og kritisk fremstilling av et saks-kompleks.

Artikkel 30 i FNs Barnekonvensjon, om at barn som tilhører minoriteter og urbefolkning ikke skal nektes rett til å nyte godt av sin kultur, bekjenne seg til og utøve sin religion eller bruke sitt eget språk, er ikke til

hinder for opplæring i andre religioner og livssyn enn sin egen.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Fremskrittspartiet og Senterpartiet, har merket seg at "for å sikre at fritaksreglene blir praktisert mer ensartet i samsvar med lov og intensjon", vil departementet innføre en standardmelding i form av et meldingsskjema om fritak ved klart religiøse aktiviteter. Flertallet vil i den sammenheng presisere Stortingets forutsetning da faget ble innført. Dette innebar at elever skal ha fritak fra å delta i aktiviteter, i eller utenfor klasserommet, når foreldre/elever over 15 år ut fra egen religion/eget livssyn opplever at det vil dreie seg om å slutte seg til eller utøve en annen religion.

Et flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, er enig med departementet i at det ikke skal være nødvendig å begrunne fritaksmeldingen.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mener at en fritakssøknad fra fagdeler i skolen må være begrunnet. En begrunnelse for et krav om slikt fritak kan neppe fremstå som en uoverkommelig barriere for de som føler et slikt fritak presserende.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, mener det er svært viktig å ha respekt for hva som oppleves som "å slutte seg til" eller "utøvelse" av annen religion. Departementet vil som et ledd i bedre likebehandling utarbeide et standard skjema hvor det klart blir definert hvilke aktiviteter fritaket gjelder.

Flertallet vil bemerke at meldingsskjemaet må legge til grunn en romslig definisjon av hva som med rimelighet kan regnes som tilslutning til eller utøvelse av annen religion. Mulighetene for fritak må således ikke innsnevres i forhold til det som departementet hittil har lagt til grunn når det gjelder fritak fra nærmere definerte religiøse eller religiøst pregede aktiviteter, i eller utenfor klasserommet.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti og Senterpartiet vil bemerke at defineringen av aktiviteter på et standard skjema kan oppfattes som en kollektiv styring av hva foreldre skal føle som krenking av egen religion/livssyn og vil advare mot en slik utvikling. Disse medlemmer ber departementet være særlig oppmerksom på denne situasjonen ved utformingen av teksten på meldingsskjemaet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, vil understreke at skjemaet skal være et hjelpemiddel for skole og foreldre. Flertal-

let vil i den sammenheng vise til Innst. S. nr. 103 (1995-1996) hvor flertallet i komiteen Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti uttaler følgende:

"Flertallet vil ellers understreke betydningen av et nært og fortrolig samarbeid med den enkelte heim for at behovet for fritak skal bli minst mulig. Samtidig må retten til fritak praktiseres slik at den oppleves som reell mulighet til fritak og fravær fra undervisningen dersom foreldre og eleven krever det."

Flertallet vil vise til at flertallet i komiteen da fritaksreglene for KRL-faget ble behandlet i 1995, var klar over at fritaksretten kunne føre til lokale variasjoner. Flertallet uttalte imidlertid følgende i Innst. S. nr. 103 (1995-1996):

"Flertallet er innforstått med at reglene nok kan føre til lokale variasjoner mht. praksis, men dette anser flertallet mer som en styrke enn en svakhet og vil kunne gi den nødvendige smidighet som pluralismen i elevflokkene i det norske skoleverk krever."

Flertallet har merket seg at evalueringsrapportene viser at det er svært store forskjeller på hvordan faget formidles, og hvordan kristendom og andre religioner/livssyn vektlegges. Dette kan skyldes flere forhold. Flertallet vil understreke at lokal tilpasning skal legges til grunn også for dette faget, men vil framheve at et viktig mål er at alle elever i løpet av grunnskoletiden skal få del i det fagstoffet som den til enhver tid gjeldende fagplan omhandler. Dette må særlig framheves ved revisjon av læreplan og lærerveiledning.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet ser nødvendigheten av å tilpasse fagets formidling i henhold til de lokale forhold. På samme måte som ved andre fag i skolen, er en lokal forankring en åpenbar fordel for forståelsen og tilegningen av kunnskaper og ferdigheter spesielt på småskoletrinnet. Det er likevel viktig å påpeke at lokale tilpasninger i formidlingen av faget ikke på noen måte må gå på bekostning av fagets innhold. Det fagstoff som til enhver tid den gjeldende fagplan omhandler, må derfor formidles til alle elever.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet og Fremskrittspartiet, viser til at avkrysning på standard skjemaet ikke skal gi automatisk rett til fritak fra deltakelse i religiøse eller religiøst pregede aktiviteter. Ut over dette kan foreldre/elever over 15 år søke fritak fra deltakelse ved andre typer aktiviteter, med en nærmere begrunnelse. Flertallet vil peke på at kommunen må utøve skjønn ved behandlingen av en slik søknad, og at det må utvises stor grad av fleksibilitet, herunder å vurdere om opplæringen kan justeres slik at eleven likevel kan inkluderes.

Flertallet vil likevel peke på at det er en grense for omfanget av fritak og at det er viktig å sørge for at grensene for fritaksretten ikke utvannes slik at full fri-

taksrett i realiteten blir innført. Dette ville i tilfelle velte intensjonen med faget.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Fremskrittspartiet og Senterpartiet, vil understreke at det ikke skal være mulig å velge seg bort fra ren faktakunnskap om andre religioner og livssyn eller etikk/filosofi, så lenge det er full adgang til fritak fra deltakelse i religiøse eller religiøst pregede aktiviteter, etter en romslig definisjon.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti og Senterpartiet viser til s. 52 i meldingen der det heter "Søknad om fritak fra andre aktiviteter, som ikke kommer inn under definerte "religiøse aktiviteter", skal begrunnes". Disse medlemmer stiller spørsmål ved om utsagnet i meldingen om at "Kommer kommunen likevel til at eleven ikke med rimelighet kan oppleve opplæringen som utøvelse av annen religion eller tilslutning til annet livssyn, kan søknaden avslås". Dette kan virke som en innsnevring av dagens fritaksbestemmelse. Disse medlemmer mener at det skal svært mye til for at en kommune skal kunne overprøve foreldrenes oppfatning av hva som er krenking av egen religion/livssyn. Disse medlemmer mener en melding som er utvidet med en begrunnelse må håndteres primært ut fra respekten for foreldreretten, med det siktemål å finne løsninger som i lengst mulig grad både kan tilfredsstille foreldre, elevens behov, samtidig som lokalsamfunnets behov for et fellesfag blir ivaretatt. Dette betinger en god og tillitsfull dialog mellom hjem og skole.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Venstre vil peke på den norske skoles tradisjon som hjemmets hjelper i oppdragelsen, og at staten ved ratifisering av internasjonale konvensjoner har forpliktet seg til å respektere foreldrenes frihet til å sørge for sine barns religiøse og moralske oppdragelse i samsvar med egen overbevisning. Staten skal også sikre religionsfriheten, herunder retten til å utøve sin religion og gi undervisning i denne. Samtidig har samfunnet plikt ifølge opplæringslovas § 2-1 til å sikre alle opplæring. Denne doble forpliktelsen har ført til at vi har hatt, og fortsatt har, opplæringsplikt og rett til opplæring, men ikke skoleplikt i Norge.

Disse medlemmer mener at slik regelverket er utformet, er KRL-faget et felles fag for alle elever. Ifølge opplæringslovas § 2-4 er hensikten at religionsfrihet og foreldrerett skulle sikres gjennom rett til delvis fritak. Evalueringen tre år etter at faget ble innført, viser imidlertid at disse rettighetene ikke ivaretas på en tilfredsstillende måte. Det er derfor nødvendig å foreta endringer i regelverket.

Etter disse medlemmers syn bør undervisning som gir orienterende kunnskap om religioner og livssyn være felles for alle elevene. Det samme bør hoveddelen av etikkundervisningen. Kristendommen, vår

humanistiske kulturarv og den etikk som er forankret i disse må utgjøre den sentrale delen av fellesundervisningen, men skal også gis romslig plass for lærestoff om andre religioner og livssyn. På denne måten kan undervisningen, i samsvar med FNs barnekonvensjon, artikkel 29.1 c, fremme respekt for verdiene det norske samfunn bygger på, samtidig som det - både for barn med norsk og annen bakgrunn - vises respekt for barnets egen kulturelle identitet og verdier og for kulturer som er ulike barnets egen.

Disse medlemmer vil peke på at for å være sakssvarende, må undervisning om religioner og livssyn inkludere mer enn formidling av fakta og læresetninger. Elevene bør derfor, i tillegg til kunnskapsformidling, få mulighet for å møte religiøse uttrykk gjennom billedkunst, besøk til hellige steder og direkte kontakt med mennesker som bekjenner sin tilslutning til den aktuelle religionen. De må også kunne få delta i aktiviteter som sang, dramatisering, høytlesning av tekster, fremføring av bønner og feiring av høytider. Denne delen av undervisningen må det være mulig å være fritatt fra, i den grad foreldrene opplever behov for det. I og med at undervisningen ikke bare vil bestå av avgrensbare aktiviteter, men har et religiøst innhold, må det være mulig å reservere seg både mot enkeltaktiviteter og mot tilegnelse av undervisningens innhold.

Disse medlemmer mener at den praktiske måten å organisere en undervisning på der deler av kunnskaps- og etikkformidlingen er obligatorisk samtidig som elevene har rett til fritak fra andre deler av faget, er det ikke Stortingets oppgave å gi detaljerte retningslinjer for. Det må likevel ligge som en forutsetning at fagplanen utformes slik at den gir rom for at læreren tar hensyn til lokale forhold, klassens livssynsmessige sammensetninger og elevens alder ved utformingen av klassens undervisningsplaner. Samtidig vil det være nødvendig at det markeres i fagplanen hvilke deler av kunnskapsstoffet og etikkundervisningen som skal være fellesstoff.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"Det innføres foreldrestyrt fritak for de deler av KRL-faget som ikke er direkte kunnskapsformidling eller fellesetikk."

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet ser KRL-faget som et viktig kunnskapsfag. Samtidig må en ikke se bort fra det faktum at kunnskap og forståelse vil gi en større grad av toleranse mellom mennesker. Behovet for innsikt er ikke minst viktig for de mennesker som kommer til Norge og som vil måtte ha behov for å vite hvilke normer og regler det norske samfunn bygger på. Sett fra et integreringsperspektiv må nettopp muligheten til å erverve seg kunnskap om den lutherske kristendom med de tilhørende forhold være absolutt nødvendig. Det kan ikke ansees som skadelig å være vitne til utøvelse av annen religion, så lenge en ikke selv må delta i utøvelsen av annen tro.

Det å skulle gi utvidet rom for fritak ved deler av KRL-faget vil gi en uønsket segregering på to måter. Det ene er det rent kunnskapsmessige. Her vil enkelte ikke få tilgang på helheten i en nødvendig felles kunnskapsbase. Disse medlemmer vil vise til at å få formidlet en kritisk gjennomarbeidet kunnskapsopplæring om innhold og utøvelse av religioner ikke kan anses for å stride mot noen form for menneskerettigheter. Det avgjørende er at en ikke blir utsatt for misjoneerende virksomhet.

Den andre segregeringseffekten er når en ser at medelever tidvis fjernes fra undervisningen. Dette vil være merkbart for alle involverte grupper. En skaper en større avstand mellom de som følger det normale undervisningsopplegget og de som beveger seg inn og ut. En slik situasjon er neppe heldig for et integrerende og godt klasse miljø. For å avhjelpe dette, er det viktig å legge undervisningen opp slik at fritak for det alt vesentlige kan unngås ved at en ikke føler seg satt til å måtte aktivt ta del i religionsutøvelse.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til at målet med revisjonen er å utarbeide en plan som tar bort behovet for fritak. Dersom en ikke lykkes med å lage en slik plan, er grunnlaget for et fellesfag borte. Dette medlem minner om at det i lengden er umulig å ha et fellesfag der ulike grupper kan få fritak fra deler av faget. Dette medlem mener at delvis fritak i en interimperiode kunne forsvares dersom flertallet hadde vist vilje til å legge grunnlaget for det som kunne blitt et fellesfag. For dette medlem ville det være viktig å ha en fritaksordning som støtter opp om at dette skal være et fellesfag, noe en utvidet ordning med delvis fritak ville ha gjort. Dette medlem kan ikke se at flertallets forslag kan gi et fag som alle grupper kan samles om. Dette medlem tar derfor konsekvensen av flertallets forslag og foreslår fullt fritak allerede fra neste skoleår. Etter at læreplanen er revidert slik flertallet legger opp til og behovet for fritak er uendret, er tanken om et fellesfag død. Dette medlem beklager det, fordi et fellesfag som ramme rundt etisk og religiøs dialog ville kunne bygge ned motsetninger mellom ulike religiøse og etniske grupper.

Dette medlem fremmer følgende forslag:

"Det innføres fullt fritak fra KRL-faget fra skoleåret 2001/2002."

Innhold og arbeidsmåte i faget

Komiteen har merket seg at evalueringsrapportene påpeker at det er for stor stoffmengde i KRL-faget. Komiteen støtter departementet i at fagplanen blir gjennomgått og at stoffmengden reduseres, særlig på småskoletrinnet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Kristelig Folkeparti, Høyre, Fremskrittspartiet, Senterpartiet og Venstre, mener

imidlertid at reduksjonen av fagstoffet skal ha samme vektning mellom kristendom, andre religioner/livssyn, etikk og filosofi som i læreplanen i dag. Flertallet mener derfor at man etter reduksjonen skal ha samme forholdsmessige fordeling av de fem fagdelene som i læreplanen i dag.

Flertallet mener at kunnskap om religioner og livssyn som ikke er representert i lokalsamfunnet, bør kunne utsettes til mellomtrinnet. Videre mener flertallet at det bør legges bedre til rette for lokale tilvalg og konkretiseringer innenfor rammen av felles mål for faget.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet framhever KRL-fagets betydning som en felles arena for utvikling av gjensidig forståelse og respekt for ulike religioner og livssyn.

Disse medlemmer viser til at evalueringene av faget ble utført med særlig vekt på praktiseringen av fritaksreglene og på hvordan undervisningen i faget har vært gjennomført. Disse medlemmer framhever at flere evalueringsrapporter fra organisasjoner og funn fra forskningen viser at stoffmengden har blitt for stor og noe for akademisk. Det vises til at et mulig virkemiddel for å endre dette er å redusere det sentralt fastsatte stoffmengden og å utnytte bedre skolens lokale handlingsrom.

Disse medlemmer understreker at det fortsatt er ønskelig med mulighet for differensiering og bruk av lokalt lærestoff i undervisningen innenfor de rammene som trekkes opp nasjonalt. Disse medlemmer mener at det i en revidering av fagplan og stoffmengde vil tas hensyn til alle de fem fagdelene.

Disse medlemmer viser til at de tre kristendomsdelene samlet har omkring 55 pst. av den gjennomsnittlige undervisningstiden i faget i dag. Selv om kristendommen fremdeles skal stå sentralt og ha en kvantitativ overvekt i faget, skal kristendommen og de øvrige religioner og livssyn fortsatt stå kvalitativt likt i undervisningen.

Disse medlemmer mener at kristendomsdelene i faget samlet skal omfatte omkring halvparten av stoffmengden alle skoleårene sett under ett. Hundre religioner og etikk/filosofi skal utgjøre den andre halvparten.

Komiteen vil understreke betydningen av et differensiert opplæringstilbud innenfor klassens/trinnets ramme. Dette er særlig viktig på småskoletrinnet. Komiteen er enig med departementet som foreslår oppnevning av en læreplangruppe. Komiteen mener læreplangruppen bør settes sammen av folk som representerer ulike fagmiljøer og som har bakgrunn i ulike religioner og livssyn. Komiteen forutsetter at læreplangruppen må ha med representanter som har erfaring med KRL-faget i praksis.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Sosialistisk Venstreparti, viser til evalueringsrappor-

tene som bl.a. peker på at fagintegrering kan bidra til å usynliggjøre KRL-faget på timeplanen. Dette må tas hensyn til ved informasjonen til foreldre og dialogen mellom heim og skole for å bygge nødvendig tillit.

Flertallet mener tverrfaglighet og lærerteambygging skal legges til grunn for opplæringen i KRL-faget i like stor grad som i andre fag i grunnskolen. Problemorientert opplæring egner seg godt for KRL-faget, særlig på mellom- og ungdomstrinnet. Flertallet forutsetter at dette legges til grunn i fagplan og lærerveiledning.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti vil understreke at det er viktig at gruppa som skal revidere læreplanen får et klart og mest mulig entydig mandat å arbeide ut fra. Disse medlemmer mener at det overordnede mål for gruppa må være å utarbeide en plan som tar bort behovet for fritak. Disse medlemmer vil understreke at en forutsetning for å støtte forslaget om å nedsette en gruppe som skal revidere læreplanen er at det skal lages en læreplan som kan samle alle grupper.

Disse medlemmer vil understreke at kristendommens plass i faget skal være sentral. Disse medlemmer mener derfor at alle elever i grunnskolen skal få kunnskap og informasjon om kristendommen som en sentral religion og kulturbærer i det norske samfunn. Disse medlemmer vil understreke at det i det videre arbeid med et felles fag er helt avgjørende at det skapes tillit hos minoritetsgruppene. Det må derfor ikke være noe tvil om at framstillingen av kristendommen skal være slik at den inngår i et kunnskapsfag. En må også unngå at andre religioner og livssyn blir framstilt på bakgrunn av en evangelisk-luthersk virkelighetsforståelse.

Disse medlemmer mener at trening i dialog, respekt og toleranse må få en avgjørende plass i faget. Faget må formidle en positiv holdning til dagens livssynsmessige og kulturelle mangfold. Eleven må sosialiseres til felles normer som respekt og omsorg for andre, demokratisk sinnelag, lovlighet og solidaritet. Faget skal lære en til å leve sammen med andre i et religiøst og pluralistisk samfunn. Disse medlemmer mener faget må legge opp til praktiske øvelser i dialog, konfliktløsning og hjelpearbeid. Det bør også sette fokus på livsstils- og forbruksmønstre.

Disse medlemmer er enig i at den sentralt fastsatte stoffmengden i faget reduseres. Det må skapes rom for lokalt lærestoff og ikke minst tid til friere arbeidsformer, kritisk refleksjon og diskusjon.

Selv om kristendommen skal ha en sentral plass, mener komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti det blir galt om en fastsetter en prosentvis fordeling mellom de ulike religioner. Mye av tankegodset er felles for de ulike religionene, og det er derfor viktig at en fokuserer på fellesnevneren framfor å knytte dette til den enkelte religion. Det skaper

grunnlag for mistillit om fellesverdier blir framstilt som å tilhøre en religion.

Dette medlem er enig i at de ulike religioner og livssyn skal være representert i gruppa som skal revidere læreplanen. Det er helt avgjørende for å skape tillit og legitimitet for faget. Dette medlem vil dessuten understreke at det må utformes et fag på barnas og ungdoms premisser.

Komiteen er enig med departementet i at det er nødvendig med økt satsing på etter- og videreutdanning av lærere. Særlig må metodikk og didaktikk stå sentralt.

Komiteens flertall, alle unntatt Arbeiderpartiet, er imidlertid uenig med departementet som mener at dette kan gjøres uten økte ressurser, og forutsetter at dette må gjenspeiles i kommende budsjettforslag.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet viser til at departementet mener at dette kan gjøres innenfor den samlede sentrale bevilgningen til etterutdanning og kompetanseutvikling.

Komiteen mener en styrking av lærerkompetansen er en av de viktigste tiltakene for å sikre at KRL-faget skal få økt legitimitet, og dermed kunne videreføres som et fellesfag. Komiteen har imidlertid merket seg at enkelte høringsinstanser ønsker gjeninnført lærebokgodkjenning. Komiteen støtter departementet i at dette ikke er rette vegen å gå, men at læreplangruppen får i oppdrag å gjennomgå læremidler/lærebøker i faget. Komiteen vil for øvrig understreke at lærebøker generelt ikke skal være styrende i læringsprosessen eller evalueringen av faget. Det er fag- og læreplaner som skal legges til grunn. Komiteen forutsetter at læreplangruppen har dette som utgangspunkt for sitt arbeid.

Formålsparagrafen

Komiteen har merket seg at formålsparagrafen foreslås videreført.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Sosialistisk Venstreparti, vil påpeke at dette er i tråd med Stortingets forutsetning for den forskningsbaserte evalueringen som meldingen bygger på.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til at § 1-2 (formålsparagrafen) i opplæringsloven ikke er tema i meldingen. Departementet viser til at om den skal tas opp til vurdering, må det være i en bredere sammenheng enn i forhold til KRL-faget. Dette medlem er enig i at formålsparagrafen må sees uavhengig av KRL-faget. På den annen siden må KRL-faget sees i sammenheng med hvorledes formålsparagrafen blir utformet. Dette medlem mener at om vi skal lykkes med å lage et felles

fag, må det til grunn ligge en erkjennelse av at formålsparagrafen må endres.

Dette medlem mener det av flere grunner er nødvendig å endre nåværende formålsparagraf. Den innledende setningen om at grunnskolen skal hjelpe til med å gi elevene "ei kristen og moralsk oppseding", er i utakt med dagens skolevirkelighet. Formuleringen kan derfor vanskelig forsvares i et samfunn der flere religioner og livssyn lever side om side.

Dette medlem minner om at Norge har utviklet seg fra å være et religiøst homogent land til å bli et flerreligiøst og flerkulturelt land. Ulike religionene er blitt synlige og medlemmene er godt organiserte minoriteter. Barn og foreldre med forankring i annen tro og tradisjon enn kristendommen skal også finne seg til rette i den offentlige grunnskolen. Dette medlem viser til at mange av dem gir uttrykk for at formålsparagrafen er til hinder for at det kan skje på en god måte. De som tilhører majoritetskulturen og som forsvare gjeldende formålsparagraf, må også kunne forsvare at i land der flertallet er muslimer skal den offentlige skolen kunne ha som formål å gi eleven en "muslimsk og moralsk oppdragelse".

Dette medlem mener at formålsparagrafen må endres av hensyn til likeverd og ikke-diskriminering. Den offentlige skolen i et flerreligiøst samfunn må som mål for skolen formulere verdier som forener og inkluderer, og ikke splitter og ekskluderer.

Dette medlem minner også om at Norge er forpliktet av internasjonale menneskerettighetskonvensjoner. Disse slår fast prinsippene om:

- tanke, samvittighets- og religionsfrihet
- undervisning i samsvar med foreldrenes overbevisning
- likhet og ikke-diskriminering
- beskyttelse av minoriteter

Dette medlem minner om at det er ulike vurderinger av om gjeldende formålsparagraf er i strid med noen av menneskerettighetsbestemmelsene. Lagdommer Møse konkluderte i en utredning med blant annet:

"Slik jeg ser det, må konklusjonen dermed bli at formuleringen om "kristen og moralsk oppseding", lest i sammenheng med resten av bestemmelsen og hvordan den er tolket i læreplanen, etter sitt innhold neppe i seg selv strider mot menneskerettighetskonvensjonene. En annen sak er at dens formulering kombinert med Grunnlovens § 2 kan være egnet til å misforstås av utenverden."

Dette medlem vil understreke at det ikke må være noen tvil om formålsparagrafen og Norges internasjonale forpliktelser. Dette medlem mener denne uttalelsen og andre tilsvarende sår tvil om det vil være juridisk og politisk grunnlag for å opprettholde gjeldende formulering.

Dette medlem minner om at en formålsparagraf har en symbolsk betydning. En revisjon og endring vil

derfor være en viktig symbolhandling for toleranse og en imøtekommelse av minoritetenes interesser. Dette medlem vil understreke at den offentlige skolen i et flerkulturelt og flerreligiøst samfunn ikke må bli en kampplass mellom majoriteten og minoritetene, men en arena for fellesskap og dialog.

Dette medlem viser til at ulike grupper har utført forslag til ny paragraf. En gruppe med representanter for ulike religioner har i en nasjonal dialog kommet fram til et forslag som alle står bak. Det er dessuten lagt fram et forslag som representanter fra universitetene i Oslo og Bergen samt Menighetsfakultetet står bak. Dette medlem mener disse forslagene danner et godt grunnlag for det arbeidet som må gjøres.

Dette medlem fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen i løpet av våren 2002 legge fram forslag til ny formålsparagraf for grunnskolen."

Dette medlem mener at i arbeidet med å revidere fagplanen for faget skal en legge til grunn at formålsparagrafen blir endret.

Dette medlem fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen ved revisjon av læreplanen legge til grunn at grunnskolen fra skoleåret 2002-2003 får ny formålsparagraf."

3. FORSLAG FRA MINDRETALL

Forslag fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 1

KRL-faget i grunnskolen skal hete Tro og livssyn.

Forslag fra Høyre og Venstre:

Forslag 2

Det innføres foreldrestyrt fritak for de deler av KRL-faget som ikke er direkte kunnskapsformidling eller fellesettikk.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 3

Stortinget ber Regjeringen i løpet av våren 2002 legge fram forslag til ny formålsparagraf for grunnskolen.

Forslag 4

Stortinget ber Regjeringen ved revisjon av læreplanen legge til grunn at grunnskolen fra skoleåret 2002-2003 får ny formålsparagraf.

Forslag 5

Det innføres fullt fritak fra KRL-faget fra skoleåret 2001/2002.

4. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen viser for øvrig til meldingen og rår Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

I

KRL-faget i grunnskolen skal hete Kristendoms-, religions- og livssynskunnskap.

II

St.meld. nr. 32 (2000-2001) - om evaluering av faget Kristendoms-kunnskap med religions- og livssynsorientering - vedlegges protokollen.

Oslo, i kirke-, utdannings- og forskningskomiteen, den 15. mai 2001

Ranveig Frøiland
leder

Marit Tingelstad
ordfører

Rune E. Kristiansen
sekretær